

est tamen causa, quæ unius testimonio quamvis legitimo terminetur; » et quid simile habetur in *c. In omni negotio 4*, De testibus; ubi expresse dicitur: « quod duorum hominum testimonium verum est. » Censentur autem ad præsens testes de visu, non solum, qui conjugis morti vere præsentis fuerunt, vel illum mortuum viderunt propriis oculis, sed etiam qui ejusdem sepulturæ, aut exsequiis die tertia, septima et tricesima interfuerunt, et consanguineos illius viderunt, et audierunt talem conjugem mortuum, sepultum et hujusmodi, etc. Mascardus, *De probationibus*, conclus. 1077; Gobat, tract. 9, n. 312; Reiffenstuel, *l. cit.*, n. 12.

(20. In similibus casibus etiam parentes, consanguinei et affines sufficiens testimonium ferre possunt, utpote ordinarie, magis quam alii, conscii de morte suorum conjunctorum. Arg. *l. De tutela, cod. De integram restitutione*. Sic post Jo. Andream Mascard., *loc. cit.*, n. 3; Reiff., *l. c.*, n. 13, et alii passim; exceptis tamen ad id interesse habentibus, uti sunt ipsimet conjuges superstites, quia in propria causa nemo idoneum testimonium ferre potest. L. *Nullus*, ff. *De testibus*, et *l. Omnibus*, c. eod.; Gobat, *loc. cit.*, n. 310; Reiffenstuel, *loc. cit.*, n. 13, et alii.

(21. Quarto, si cum uno teste de visu, aut cum fama, et rumore, vel cum pluribus testibus de auditu concurrant alia verisimilia indicia, et conjecturæ de morte conjugis, v. g. si casu e ponte, muro vel navi in flumen deciderit, nec amplius apparuerit, et quamvis diligenter in tali flumine inquisitus, minime repertus fuerit: si periculosam navigationem, aut prælium ingressus, vel in loco, ubi pestis, aut fames grassabatur, diu moratus, jam a longo tempore non compareat, et interim scitur in talibus occasionibus plures naufragio, gladio, contagiosa lue, aut penuria periisse, et hujusmodi; per ipsa enim, et similia fit sufficiens probatio. Arg. *l. ult. cod. De probationibus*, *l. Indicia certa, cod. De rei vindic. l. 3*, § *Ejusdem*, ff. *De testibus*, *l. Hæredes palam*, § *Sed si notam*, ff. *De testamentis*, *l. Cum proponeretur*, ff. *De legatis 1*, *l. 1*, § *final.*, ff. *De verbor. obligat.*, cum similibus, cap. *Si testes*, § *Sæpe 4*, quæst. 3, cap. 1. *De appellationibus*, c. *Præterea 27*. De testibus, cap. *Illud quoque 11*, De præsumptionibus, cum similibus; ea in specie tenent Gobat, *loc. cit.*, nu. 314; Reiffenstuel, *loc. cit.*, num. 14; Gutierrez, *De matrimonio*, c. 51, n. 2, et alii plures.

(22. Imo Abbas, in cap. *In præsentia 19*, De sponsalibus, nu. 6, et ibi Hostiensis in fine, Angelus, Veracrux, et alii volunt, etiam unicum testem de visu facere sufficientem probationem de morte conjugis. Arg. *cit. cap. In præsentia 19*, De sponsalibus, ubi statuitur, quod mulieres nequeant contrahere aliud matrimonium, donec certum nuntium recipiant de morte virorum, ubi per *ly certum nuntium*, videtur designari unum testem de visu depo-

nentem; quod admittit etiam Farinae., in *Praxi criminali*, part. v, quæst. 140, n. 73, casu, quo conjux obierit in loco ita distante, ut facile nequeant aliæ probationes haberi, quod cum hac limitatione recipit etiam Sanchez, *cit.*, disput. 46, n. 12.

(23. At id. Sanchez, *ib.*, cum Bartolo, Emanuele Sa, et aliis docet, probabilius non valere unicum testem, nisi concurrant aliqua adminicula, aut conjecturæ ex recensitis, *supra* n. 21. Quod et tenent Rosignol., *loc. cit.*, n. 6 et in fine cum aliis ibi citatis; Gutierrez, *De matrimonio*, cap. 51, n. 2; Reiffenstuel, *loc. cit.*, nu. 15; Barbosa, in *cit. cap. In præsentia 19*, De sponsalibus, nu. 3, et alii recte intelligentes dicta verba *certum nuntium* non in masculino, sed in genere neutro, ita ut significant *certa nova*, seu certam relationem, non autem certam personam, quia una sola persona, quantumvis legitima et idonea, relationem de jure certam non facit, nec sufficienter probat. L. *Jurisjurandi*, *cod. De testibus*, ibi: « Manifeste sancimus, ut unius omnino testis responsio non audiatur, etiamsi præclaræ curæ honore præfulgeat, » ubi proinde summarium refert illud vulgatum *Vox unius, vox nullius*. Concordant c. *Si testes*, § *Jurisjurandi 4*, quæst. 3, cap. *Admonere 33*, quæst. 1, ubi Stephanus Papa V, generaliter inquit: « Nec Evangelium, nec ulla divina humanaque lex unius testimonio quempiam condemnat, vel justificat. » Cap. *Veniens 10*, De testibus, ibi: « Nec unius testimonium ad condemnationem sufficiat alicujus. » C. *Licet universis 23*, eod., ibi: « Nulla est tamen causa, quæ unius testimonio, quamvis legitimo, terminetur. »

(24. Item nec sufficit sola fama ad probandam mortem conjugis sine aliquo ex indiciis, adminiculis aut conjecturis relatis *supra* n. 21, quia sola fama sine adminiculis et indiciis non facit plenam probationem: fama enim sæpe est fallax, teste experientia, nam *dictum unius facile sequitur multitudo*, ut dicit expresse Innocentius III, in c. *Cum in juventute 12*, De purgatione canonica; et tenet Barbosa, in *cit. cap. In præsentia 19*, De sponsalibus, n. 3, cum plurimis ibi citatis; Sanchez, *cit.*, disp. 46, n. 15; Rosignol., *loc. cit.*, n. 6; Reiffenstuel, *loc. cit.*, n. 18; Glossa, in cap. *Si testes 4*, quæst. 3, verb. *Fama*; Mascardus, *De probationibus*, conclusion. 754, ubi testatur de communi.

(25. Item nec sufficit sine aliquo ex dictis adminiculis aut conjecturis absentia alterius conjugis ad multos annos. Sanchez, *cit. disp. 46*; Gutierrez, *loc. cit.*, n. 4; Silvester, verb. *Matrimonium 8*, quæst. 13; Navarr., c. 22, n. 53; Rosignol., *loc. cit.*, n. 6, et alii passim, per textum *cit.*, cap. *In præsentia 19*, De sponsalibus relat., *supra* n. 15, ibi: « Absentes ultra septennium... Quotocunque annorum numero ita remaneant. »

(26. Quandonam autem ex supradictis habeatur sufficiens certitudo moralis de morte

conjugis? spectat ad judicem ecclesiasticum suo prudenti iudicio, attentis omnibus circumstantiis locorum, et temporum, et personarum, judicare. Sanchez, lib. II, *De matrim.*, disp. 47, n. 7; Gutierrez, *l. II*, pract. qq., quæst. 8, n. 9; Layman, *l. v*, tract. 10, cap. 3, n. 1; Reiffenstuel, *loc. cit.*, n. 9; Abbas, in cap. *In præsentia 19*, De sponsalibus, n. 6, et alii passim per textum in *l. III*, § *Ejusdem*, ff. *De testibus*. Quæ lex canonizata est in cap. *Si testes 3*, caus. 4, quæst. 3, ibi: « Sæpe sine publicis monumentis cujusque rei veritas deprehenditur, alias numerus testium, alias dignitas et auctoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem. Hoc ergo solum tibi rescribere possum summam (alloquitur judicem imperator) non utique ad unam probationis speciem cognitionem statim alligare debere, sed ex sententia animi tui te existimare oportere quid aut credas, aut parum probatum tibi opinaris. » Et *cit. cap. Si testes 3*, caus. 4, qu. 3, ibi: « Confirmabitque judex motum animi sui ex argumentis et testimoniis, quæ rei aptiora, et veritati proximiora esse compererit. » Et cap. *Præterea 27*, De testibus, ibi: « Etenim circumspectus judex, atque discretus motum animi sui ex argumentis et testimoniis, quæ rei aptiora esse compererit, confirmabit. »

(27. Polygami in jure civili, etiam ab imperatoribus gentilibus, infamiae nota, aliisque pœnis afficiuntur. L. *Prætoris verb. 1*, ff. *De his qui notantur infamia*, *l. Neminem 2*, *cod. De incestis et inutilibus nuptiis*; Bellarmin., lib. I *De matrim.*, cap. 10, in fine, et alii passim.

(28. Polygami, nedum in jure civili, sed potissimum in jure canonico infames declarantur, textu expresso in cap. *Nuper 4*, De bigamis non ordinandis; ibi: « Unde illum comitatur infamia, qui duas simul uxores habet. »

(29. Polygami condemnantur ad triremes per quinquennium; vel si falsos prodixerunt testes ad probandam mortem prioris conjugis, ad septennium, prout late docet Carena, part. II, *De polygamiis*, tit. 5, § 12, cum plurimis aliis; Rosignol., *loc. c.*, n. 11.

(30. Quinimo Urban. VIII, die 20 Jul. 1627, const. incip. *Magnum in Christo*, decrevit quod ii, qui, mentito nomine vel cognomine, prima uxore vivente, secundam ducunt; præter pœnas, quas ordinarie incurunt polygami, damnentur ad triremes in perpetuum, et si fuerint inhabiles, fustigentur et ad carceres perpetuos damnentur; si vero pro qualitate et enormitate criminis majores pœnas meruerint, etiam curiæ sæculari arbitrio sacræ congregationis cardinalium generalium inquisitorum puniendi tradantur.

(31. Polygami, tanquam suspecti de hæresi, debent abjurare de levi vel de vehementi, prout fuerint, vel leviter, vel vehementer, de hæresi suspecti; Carena, *loc. cit.*, § 11 per tot.; Rosignol., *loc. c.*, n. 11, et alii passim. (32. Unde crimen polyga-

miae spectat ad forum ecclesiasticum, sive ad inquisitores hæreticæ pravitatis, privative quoad iudices sæculares. Rosignol., *loc. cit.*, n. 11, cum aliis ibi citatis; et late Pignatell., tom. I, consult. 113 per tot., et præsertim n. 3, ubi dicit, quod generatim observatur per totam Italiam et Europam, ac ubicunque sunt inquisitores fidei, quod ex hujusmodi hæresis suspicione officium S. Inquisitionis procedat contra ducentes secundam uxorem, vivente prima; quod ab anno 1623 usque ad hanc diem semper in suprema et universali inquisitione fuit habitum pro constante, ita ut contra iudices laicos prætendentes causam polygamiae ad se spectare, privative, quoad ordinarios et inquisitores, processerit tanquam contra impediens S. Officium, præsertim die 18 Jan. 1601, et die 30 Sept. 1604.

(33. Polygamus, qui polygamiae penitentiam, seu pœnam triremium jam explevit, non potest cum secunda uxore denuo matrimonium contrahere, quamvis prima legitima uxor decesserit, nisi habeat dispensationem Apostolicam, quia obstat et impedimentum criminis. Sac. cong. Conc., in S. Severi, 10 Jun. 1704, ut refert Monacell., tom. II, tit. 16, formul. 2, n. 30; et Ursaya, in *Miscellaneo sacro et profano 1*, litt. P, n. 227.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

(34. Quomodo sit probanda mors conjugis, ut permittantur secundæ nuptiæ, non male hic expendit Auctor. Sed confer etiam Naurat, *De vita et morte hominis*, theorem. 50 per tot.; tum Albic., *De inconstant. in fide*, cap. 36, n. 90 et plur. seq.

(35. Polygamia non esse delictum misti fori, sed tunc pertinere ad iudicium ecclesiasticum, vel tribunal inquisitionis, vel ordinarium, pluribus probat Albic., *De inconstantia in fide*, dict. cap. 36, a num. 1 ad plur. seq.

(36. Quid autem, si polygamus in tribunal inquisitionis exceptionem opponat nullitatis prioris matrimonii a se contracti, an remittenda sit causa ad ordinarium, ita ut prius de exceptione hac sit cognoscendum?

(37. Varias doctorum opiniones, tam praxim supremæ inquisitionis affert Albic., *De inconstant. in fide*, dict. cap. 36, n. 108 et plur. seq.

(38. Gravior quæstio est, an puniri in S. Officio possit, qui pendente lite super validitate primi matrimonii, contraxit secundum matrimonium.

(39. At consule etiam de hac quæstione eundem Albic., *De inconstant. in fide*, cap. 36, nu. 118 et seq.

(40. Ex constitutione Urbani VIII, cui initium est, *Magnum*, polygami, qui falsis testibus deceperunt curiam ecclesiasticam ad obtinendam licentiam contrahendi secundum matrimonium, damnandi sunt ad triremes in perpetuum, vel si sunt inhabiles, publice sunt fustigandi et damnandi in perpetuum quoque sunt ad carceres; quinimo ex circumstantiis possunt arbitrio supremæ

congregationis universalis tradi brachio sæculari.

(41. Verum hanc constitutionem emanasse ad terrorem inde liquet, quod vix elapsis decem annis ab ejus promulgatione, suprema congregatio archiepiscopo Beneventano rescripsit, polygamos, qui ad suum statum liberum probandum usi haud fuerunt falsis testibus, damnandos esse ad trimeres per quinquennium; polygamos vero, qui usi

sunt falsis testibus ad probandum suum liberum statum, ad trimeres per septennium esse damnandos, et falsos testes damnandos esse ad trimeres ad quinquennium, vel brevius tempus pro varietate circumstantiarum. Et ita semper postea servatum est.

(42. Non immerito dubitari potest, an hæc pœna obtineat contra polygamos, qui non falsis testibus, sed falsis scripturis usi sunt?

PONTIFICALIA.

SUMMARIUM.

1. Pontificalia exercere, et pontificaliter celebrare de jure potest episcopus in locis exemptis suæ diœcesis. — 2. Pontificalia exercens in ecclesiis regularium baldachinum erigere potest. — 3. Pontificalia exercens episcopus extra cathedralem, non presbyteros simplices, sed canonicos cathedralis inseruientes adhibere debet. — 4. Pontificalia

(1. Pontificalia exercere et pontificaliter celebrare de jure potest episcopus in locis exemptis suæ diœcesis. Sac. congr. Rit., in *Ferrariens.*, 20 Jun. 1600, teste Aldan., in *Compendio canon. resol.*, lib. II, tit. 8, n. 15.

(2. Pontificalia exercens episcopus in ecclesiis regularium baldachinum erigere potest. Sac. congr. Episc. et Reg., die 10 Jun. 1603.

(3. Pontificalia exercens episcopus extra cathedralem, non presbyteros simplices, sed canonicos cathedralis inseruientes adhibere debet. Sac. congr. Rit., die 2 Aug. 1631, penes Aldan., d. lib. II, tit. 8, n. 16. Vide tamen verb. ASSISTENTIA, n. 25.

(4. Pontificalia exercere in ecclesiis suffraganeorum absque licentia episcopi ordinarii prohibitum est archiepiscopo per concil. Trident., sess. VI, *De reformat.*, c. 5, S. C. Episcop. et Regul., die 18 April. 1599; apud Aldan., d. l. II, tit. 8, n. 17.

(5. Pontificalia exercere non potest suffraganeus datus episcopo post illius mortem, sede vacante, capitulo contradicente. Sac. congr. Conc., in *Vilnen.*, 22 Febr. 1631, referente Sellio, in *Selectis canon.*, c. 22, n. 3.

(6. Pontificalia exercens episcopus in aliena diœcesi de ordinarii loci expressa licentia potest ordines conferre, etiam suis propriis diœcesanis, non obstante conc., c. 5, sess. VI, *De reformat.* Sac. congr. Conc., de qua Sell., d. c. 21, n. 5.

(7. Pontificalia exercere in loco exempto, et jurisdictionis non episcopi, sed inferioris, non potest episcopus vocatus etiam ab ipso inferiore, sine licentia episcopi, intra cujus diœcesis fines esset locus ille, etiamsi ille inferior prætenderet ratione exemptionis vocare episcopum; quem maluerit, ad administrandum sacramentum confirmationis; dummodo locus ipsius exempti sit intra fines diœcesis alicujus, ita ut non sit nullus, quia tunc posset. Sac. congr. Conc., cujus meminit Armend., in add. ad recup. leg. *Navarræ*, l. I, tit. 18, l. VII, *De episc.*, n.

exercere in ecclesiis suffraganeorum absque licentia episcopi ordinarii prohibitum est archiepiscopo per conc. Trident. — 5. Pontificalia exercere non potest suffraganeus datus episcopo post illius mortem, sede vacante, capitulo contradicente. — 6. De exercitio pontificalium et de collatione ordinum in aliena diœcesi, etc., ad n. 8. — 9. Alia ad rem vid. verb. EPISCOPUS, art. 4 et 7. — 10. Quid amplius ad rem notandum, vide ibi ad n. 14.

68; apud Barbosam, in *Summ. Apost. dec.*, verb. *Pontificalia*, n. 7.

(8. Pontificalia exercere non potest alienus episcopus de licentia patriarchæ in diœcesi alicujus episcopi suffraganei sine ipsius licentia. Sac. congr. Conc., apud Barbosam, in *Summa Apostolic. decis.* verb. *Pontificalia*, n. 8.

(9. Alia. Vide verb. EPISCOPUS, art. 4 et art. 7.

(10. Episcopus et præpositus militiæ S. Georgii M. in Bavaria pontificalia exercere solummodo possunt in ecclesia, in ædibus ducalibus et electoralibus sita, et militum equitum dicti ordinis conventui assignata, et exempta, atque immuni ab omni ordinarii episcopi loci jurisdictione. (11. In quibuscunque autem aliis ecclesiis, nullo pacto, nisi de ordinarii locorum permissu, toties quoties occasio postulaverit, sub pœnis juxta canonicas sanctiones inflictiis exercere valent. Bened. XIV, tom. I, const. 32, incip. *Militares*, § 6.

(12. Pontificalium usus, quo quis ex privilegio gaudeat, non probat illius exemptionem ab ordinaria jurisdictione. Idem, tom. II, constitution. 40, incip. *Causarum*. (13. Ideo in cap. *Ut Apostolicæ*, De privileg. in 6, distinctio fit inter prælatos pontificalibus utentes, qui exempti sunt, et eos, qui non sunt exempti. Idem, *ibid.*

* ADDITIO NOVA.

(14. Quæ pertinent ad usum Pontificalium prælati episcopo inferioribus concessorum, habes verb. *ABBAS*, num. 31, in quo referitur Decretum a S. Rituum congregatione circa usum istum emanatum die 27 Septembris 1659, et declaratio ejusdem decreti pro congregatione Casinensium die 20 Julii 1660. Itaque hic tantum subjiciemus Epistolam encyclicam, quæ inter constitutiones Selectas Benedicti XIV, part. I, est num. 31.

Innovatio decreti Alexandri PP. VII, circa usum pontificalium prælati episcopo inferioribus concessorum.

« Reverendis. domine uti frater: sanctissimus dominus noster pro diuturno, quo gubernat Ecclesiam, zelo ac sollicitudine, animo reputans, quod ea, quæ a longo tempore fuerunt statuta, quanquam opportunitissima et necessaria, ita tamen decursu temporis in desuetudinem abeant, et in oblivionem, ut penitus tandem negligantur: ac proinde varios abusus animadvertens inolevisse adversus decreta a San. Mem. Alexandro VII constituta, præsertim circa usum pontificalium; in congregatione ordinaria Sacrorum Rituum habita coram eodem pontifice anno 1659, idem sanctissimus dominus Noster nedum opportunum, sed plane necessarium duxit præscribere, sicut reapse præscripsit, quod non solum fieret nova prædictorum decretorum in memorata congregatione editorum impressio, sed

etiam quod ad omnes locorum ordinarios eorum exemplaria transmitterentur (quorum unum etiam amplitudo tua hisce adnexum recipiet); ad hoc, ut pro munere, quod ipsis incumbit, ac pro peculiari studio, quo in res sacras easdem affectos esse decet, exactam eorumdem decretorum observantiam urgeant et compleant; eoque magis, quod asserentibus tunc temporis monachis Casinensibus, etiam pro aliena ecclesia Apostolico indulto eis licitum esse ecclesiasticam suppellectilem benedicere; et sacra congregatio mandavit usque ab anno 1660, tale indultum authenticum ex archivio Apostolico desumptum exhiberi, et interim abstinere, nunquam huc usque fuit ostensum; et diu felix ac incolumis vivat.

« Romæ 31 Martii 1744, Amplitudinis Tuæ.

« Uti frater

« C. card., DE MARINIS, præfectus.

« T. CERVINI, patriarcha Hierosolymitanus. »

PONTIUS PILATUS.

(1. Pilatus, quis et unde esset, variant auctores. Quidam ipsum dicunt Romanum, et alii Italum. Petrus Comestor sustinet fuisse Gallum a Delphinatu. et Theophylactus natum in Ponto. Calmet in *Dictionario*, verb. *Pilatus*, hæc habet: (60) Pontius Pilatus, cujus genus, et patria latent; quamvis Romanus, vel saltem Italus vulgo credatur, vir erat ingenio fervido et pervicaci, et (Philon. teste) avarus, insatiabilis, sententias venditans, rapinas, injurias, clades, tormenta, crebras cædes, sævissim. crudelit., etiam contra innocentes exercens. Is cum sederet pro tribunali in examine causæ Domini Nostri Jesu Christi, per internuntium a sua uxore monitus fuit, ne se in causa justius hominis immisceret: *Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, et justo illi; multa enim passa sum hodie per visum propter eum.* (Matth. XXVII, 19.)

(2. De hoc somnio uxori Pilati immisso an divinitus, vel a diabolo, non conveniunt doctores. S. Ignatius martyr, epist. 8, ad *Philipp.*, vult, somnium illud a diabolo fuisse immisissum, quia metuebat, ne Christi morte regnum suum everteretur ibi: « Ca-

codemon terrebat mulierculam uxorem Pilati, turbans eandem in somnis, et ut a crucifigendo cessaret, moliebatur, quia sentiebat suam perniciem. » Et idem sentit Beda, in *Matth.* At Origenes, Theophylactus, Euthimius, Ambrosius, Augustinus et Chrysostomus tenent, somnium illud divinitus immisissum fuisse, ut antequam injustissima Christus damnaretur sententia, hoc quoque somnio illud esse innocentem aperte constaret. Sic apud card. Lambertin., deinde Benedictum XIV, in opere *De festis D. N. J. C.*, num. 242, ubi etiam refert, quod dicta uxor Pilati vocaretur, ut tradunt aliqui, *Claudia Procula*; et Cornelius a Lapide testatur, quod apud Græcos sit in sanctorum numero ascripta. (3. Pilatus autem suorum scelerum pœnas luit; damnatus enim ad perpetuum carcerem Viennæ in Gallia, quam urbem popularis Viennensium traditio fert, suam fuisse patriam, in tantas angustias redactus, eo furoris devenit, ut necem sibi conscisceret. Eusebius, lib. II, cap. 7; Orosius, lib. VII, cap. 5; apud Calmet, l. c.; Ado Vienn. episc., in *Chron.*; apud Lambertin., loc. cit.*; S. Ignat. non est auctor *Epist. ad Philip.*

PORTA.

SUMMARIUM.

1. Episcopus tacit claudere portas habentes immediate aditum ad ecclesiam. — 2. Janua domus

(1. Episcopus tacit claudere portas habentes aditum immediate ad ecclesiam. Sac. congr. Immun., 20 Novembr. 1640, lib. III *Decret. Paul.*, pag. 133.

(2. Janua domus positæ super sacristiam

(60) Sunt qui velint Arretii exstare antiquam Pilati domum. Fabulæ hujus origines explicat P. Bernardinus Vestrinus, *Scholarum piarum*, t. II

positæ super sacristiam locatæ laicis, si habeat aditum ad ipsam sacristiam, claudenda est. — 2. Cætera ad rem. ad n. 11.

locatæ laicis, si habeat aditum ad ipsam sacristiam, claudenda est. Sacra congreg. Immun., in *Reatina*, 4 Decemb. 1628, lib. I *Decret. Paulucci*, pag. 115.

(3. Injungitur ordinario, ut faciat claudere

suarum *Epistolarum theologiarum*, ep. 37. Confes Zaccariam, in *Historia litteraria Italiæ*, t. II, p. 11